

'De Morgenster' 18 maart 2018
5^e zondag van de 40 dagen: zondag *Judica*

Thema: 'Het geheim van het graan'

Orde van dienst:

Zingen: 'Mijn ogen zijn gevestigd' [25a]
Groet en bemoediging
Stilte en Drempelgebed
Wij zingen enkele malen: 'Die ons voor het licht gemaakt hebt' [277]
Inleiding bij deze zondag
Kyriëgebed, onderbroken door en afgesloten met het zingen van 368d
Gesprek met de kinderen
Toelichting op de bloemschikking
Zingen twee coupletten van het projectlied [op de melodie van Lied 558]
Eerste schriftlezing: Jeremia 31: 31-34
Zingen: 'Het woord dat u ten leven riep' [316], *couplet 1 en 4*
Tweede schriftlezing: Johannes 12:20-33
Zingen: 'Groen ontluikt de aarde' [625]
Overweging
Zingen: 'De toekomst van de Heer is daar' [767], *couplet 1, 2, 4 en 5*
Dankgebed, voorbeden en stil gebed, Onze Vader
Mededelingen en inzameling van gaven
Slotlied: 'De Geest des Heren heeft' [686]
Zending en zegen

Uitleg en verkondiging

Vanmorgen is het één en al lijfelijheid.
De beelden van beide schriftlezingen komen ons dicht op de huid.
In de eerste schriftlezing gaat het over ons hart, voor Israël beeld van het centrum van je bestaan.
Je hart bepaalt wie je bent, wat je doet.
In de tweede lezing hebben we het beeld van een graankorrel die in de aarde moet vallen. Daar ligt die korrel, hij sterft, maar door dit sterven ontstaat er nieuw leven, en kan er veel vrucht ontstaan.
Dit beeld gaat overduidelijk allereerst over Jezus, maar het vervolg laat zien dat wij als zijn volgelingen ook in dit proces betrokken zijn.
En dan wordt het voor ons dus ook heel lijfelijk, heel concreet.
Dan wordt geloven meer dan een filosofie, meer dan een levensbeschouwing, maar wordt het een proces ook van omvorming, een verandering die soms zo

ingrijpend kan zijn dat je terugblikkend zegt: eerst moest ik sterven aan dit of aan dat, om uiteindelijk vrucht op te kunnen brengen. Dat alles is het geheim van het graan, het geheim van de graankorrel, en hier zou ik gerust al 'amen' kunnen zeggen.

Eerst nog kort iets over de lezing uit de profetie van Jeremia. Daar gaat het over een nieuw verbond. Een verbond dat in hun *hart* geschreven zal worden, dichtbij kan het niet. Kernzin is dan deze: *Men zal elkaar niet meer hoeven te onderwijzen met de woorden: "Leer de EEUWIGE kennen," want iedereen, van groot tot klein, kent mij dan al- spreekt de EEUWIGE.*

Je voelt direct aan dat het hier niet alleen om een puur theoretische, objectieve kennis kan gaan. Dat is niet de weg van het geloof. Dat is niet hoe wij mensen tot kennis van God komen. Het gaat hier om een ander soort kennis, een meer persoonlijke vorm, zoals vrienden elkaar kennen, of echtelieden elkaar kennen. Toevallig werd dit gisteren door Ferdinand van Melle precies zo verwoord, in de dankdienst voor het leven van Reinier Beltman: dat in de bijbel kennen en liefhebben heel dichtbij elkaar liggen. Laten we dit aspect van het kennen van God even onthouden, want het heeft belang voor een juiste manier van lezen van de Johannes-tekst, ik kom daar helemaal aan het eind nog op terug.

Dan nu de lezing uit het Johannes-evangelie. Even iets belangrijks over de plek van de tekst. Direct hieraan voorafgaand heeft de intocht in Jeruzalem plaatsgevonden. 'Hosanna!' is er geroepen. Dat stukje eindigt hiermee dat een aantal Farizeeën mopperend langs de kant van de weg staat en zegt: *'Je ziet dat we niets bereikt hebben: kijk maar, de hele wereld loopt achter hem aan!'* Dat is een strategisch geplaatste zin, want die 'hele wereld' die wordt direct in de daarop volgende zin op het toneel gevoerd in de gestalte van 'een aantal Grieken' die ook naar het feest gekomen waren. Waarschijnlijk mogen we hier denken aan Grieken die reeds als zogenaamde 'godvrezenden' een plek in de synagoge gevonden hadden. Zij hebben van Jezus gehoord, zijn nieuwsgierig geworden en vragen aan Philippus of ze Jezus kunnen ontmoeten. Johannes voert deze Grieken op omdat hij schrijft voor een publiek dat al lang niet alleen uit geboren Joden bestaat. Zo laat hij zien dat reeds toen Jezus op aarde was er nieuwsgierigheid was: toen al wilden ook anderen dan Joden Jezus leren kennen! De hierop volgende zinnen zijn eigenlijk heel grappig. Die Grieken hebben Philippus aangesproken.

Die gaat weer naar Andreas, een andere leerling van Jezus en samen gaan ze naar Jezus.

Het is alsof die Grieken belet bij Jezus, de koning die net intocht heeft gehouden, hebben gevraagd, alsof ze bij hem op audiëntie willen.

Philippus en Andreas zijn dan een soort lakeien, leden van de hofhouding die het protocol goed willen volgen.

Lakeien? Misschien zijn ze nog meer.

Wie hier vorige week was bij de viering van het avondmaal die kan zich misschien herinneren dat dezelfde Philippus en Andreas degenen waren die in werden geschakeld bij het te eten geven van die grote, hongerige menigte. Philippus en Andreas zijn dus eerder de kwartiermakers, zij zijn het die bij uitstek missionair bezig zijn, ze bemiddelen tussen Jezus en andere mensen en maken dingen mogelijk...

De komst van die Grieken met hun wil om Jezus te ontmoeten is dan aanleiding voor Jezus om heel expliciet te worden: *nu is de tijd gekomen dat de Mensenzoon tot majesteit wordt verheven.*

'De Mensenzoon', daarmee bedoelt Jezus zichzelf.

Die Grieken zullen dat binnen hun eigen referentiekader hebben begrepen: dat Jezus als een hellenistische koning met grote feesten en gekleed in een schitterende gewaad tot koning gekroond zou worden.

Dat is toch zeker 'tot majesteit verheven' worden? Dat snapt elk kind.

Maar voor Johannes is de verhoging gelijk aan de vernedering.

De *lijdende* Christus is degene die door zijn Vader *verhoogd* zal worden. Een andere weg is er niet.

Jezus maakt dat duidelijk met een kleine gelijkenis die, typisch voor de plattelandjongen die Jezus was, uit het boerenbedrijf stamt: *'als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht'*.

Deze uitspraak gaat allereerst over Jezus zelf. Het is één van de manieren waarop in het Nieuwe Testament betekenis wordt gegeven aan het lijden van Jezus: *sterven om tot leven te kunnen komen en veel vrucht te dragen.*

Volgende week zondagavond ga ik daar verder over praten met een groep twintigers, en we zullen dan zien dat er nog veel meer beelden zijn om betekenis te geven aan het kruis van Christus. En dat we ook niet de fout moeten maken om slechts één beeld tot kern te maken: er bestaat niet één verzoeningsleer, er zijn er meerdere, en ze mogen naast elkaar bestaan en we hoeven elkaar niet te verketteren als we niet dezelfde het belangrijkste achten.

Maar nu vanmorgen beperken we ons dus tot één beeld: dat van de graankorrel.

De pointe van het beeld ligt dunkt mij in de slotwoorden: dat zo de weg vrij wordt gemaakt om *vrucht te dragen*.

Het lijkt maandenlang of het afgelopen is, het wordt niets meer.

Maar onder de aarde is een proces aan de gang, een proces van leven. En dan komt het moment dat binnen een paar dagen het hele veld vol van leven is, en de tere plantjes zich naar de zon richten. En later kunnen de maaiers komen, en kunnen ze oogsten. De graankorrel die dood leek brengt vrucht voort.

Bij die vrucht mogen we ook denken aan al die mensen die ook in die beweging opgenomen willen worden, in de beweging van Jezus. En wat blijkt: het geheim van de graankorrel, dat primair een geheim van Jezus alleen is, dat is vergelijkbaar met de weg die de volgelingen van Jezus zullen gaan: ook zij, ook wij, hebben de wet van het koninkrijk in ons, een weg van sterven en opstaan.

Jezus verwoordt dat in een zin die lijkt op soortgelijke teksten uit de andere evangeliën: *'Wie zijn leven liefheeft verliest het, maar wie in deze wereld zijn leven haat, behoudt het voor het eeuwige leven'*.

Die zin heeft wel wat uitleg nodig.

Een struikelblok in die spreuk is de tegenstelling tussen 'liefhebben' en 'haten'.

Op het eerste gezicht lijkt Jezus ons hier op te roepen tot zelfhaat en wereldmijding. 'Je eigen leven haten', van dat beeld schrikken we.

Hoe mogen we dat verstaan?

Terecht wijzen de commentaren op het verhaal van Jakob die van Rachel meer hield dan van Lea. Letterlijk staat er zelfs dat hij Lea 'haatte'. Maar dat is op te vatten als een gradatie: hij hield minder van Lea dan van Rachel. Hetzelfde zien we in Lucas 14 waar Jezus zegt dat je je ouders moet haten wil je Jezus volgen. Ook daar gaat het om een gradatie, om de vraag waar je uiteindelijk je prioriteit legt.

Ik las een stuk van collega die zich zo stoort aan deze tekst van Jezus dat het onmogelijk geacht wordt dat deze moeilijke tekst van Jezus over je leven haten en het behouden over *ons* zou kunnen gaan. Dan wordt het opgelost door te zeggen: dit gaat niet over ons, dit gaat nog steeds over Jezus.

Ik denk dat dit uit pastorale motieven gebeurt, maar het klopt gewoon niet.

Deze tekst is wel degelijk een algemene uitspraak die óók over ons gaat: *'Wie zijn leven liefheeft verliest het, maar wie in deze wereld zijn leven haat, behoudt het voor het eeuwige leven'* – een uitspraak die goed vergeleken kan worden met andere soortgelijke teksten uit de evangeliën.

Maar hoe moet je dat dan uitleggen?

Net als in die zojuist aangehaalde tekst over het haten van je ouders gaat het over de vraag wat uiteindelijk, als het er echt op aan komt, het centrum van ons leven is. Het gaat om een vergelijking. En dan blijkt winst verlies te zijn, en verlies winst.

En natuurlijk, Jezus drukt zich hier kras uit, heel bewust denk ik om zijn punt zo duidelijk mogelijk te maken: hij vraagt van zijn volgelingen dat ze inderdaad een beetje sterven... ja waaraan dan? Aan onze natuurlijke ik-gerichtheid?

Aan de prachtige carrièrepennen die sommigen van ons koesteren? Aan onze natuurlijke neiging om onszelf groter en beter te achten dan een ander?

Het maakt trouwens ook flink uit in welke tijd je deze tekst leest.

Dertig jaar terug zou ik allereerst gedacht hebben aan al die mensen die zo streng waren opgevoed dat het geloof vooral een last was. Altijd schuldig staan, nooit zeker weten of je het goed doet in Gods ogen. Dan zou ik dus nadruk hebben gelegd op de mogelijke kwalijke gevolgen van een tekst waarin letterlijk staat dat je je leven moet haten.

Maar nu, anno 2018, is het tijd om een ander accent te zetten. Althans in onze wijkgemeente is de groep voor wie het geloof ooit tot zelfhaat leidde aan het verdwijnen.

Wij mogen nu een ander accent zetten, willen we op het spoor komen van het bevrijdende potentiëel dat ook deze tekst heeft.

Anno 2018 hebben we het nodig om met meer vrijmoedigheid dan voorheen ook in onze eigen levensstijl te getuigen van de hoop die in ons is.

Anno 2018 is de tekst van vanmorgen een uitnodiging om ons af te vragen of er in onze levensstijl iets kan zijn dat in de ogen van sommigen misschien verlies is, maar dat uiteindelijk juist winst is.

Dan is het dus een vraag die heel ons leven omvat: thuis, op school, op je werk, in je vrije tijd, waar dan ook: kun je keuzes maken die in de ogen van 'yolo' misschien niet aanbevelenswaardig zijn, maar die met de ogen van het koninkrijk van God misschien juist wel de juiste zijn?

Ik moest toen denken aan Bonhoeffer, aan zijn beroemde maar ook o zo moeilijk praktisch te maken boek over de navolging, over kostbare genade en even kostbare navolging.

Dat is trouwens ook hoe de tekst verder gaat, met dat thema: '*Wie mij dient moet mij volgen*', zo spreekt Jezus.

Ik sluit af: zo wordt het geheim van de graankorrel niet iets om van een afstand naar te kijken, maar een beweging om zelf in betrokken te raken.

We hoeven dat niet alleen te doen. De editie van de Morgenster Actueel van deze zondag biedt al diverse mogelijkheden om mee te doen. Je hoeft het niet allemaal zelf te verzinnen.

Ik had beloofd nog terug te komen op die tekst over het kennen van God, die tekst uit Jeremia.

Vanmorgen stond een tekst van Jezus centraal die allereerst over hemzelf ging.

Maar direct bleek de tekst ook over ons te gaan.

Althans hier bleek er geen christologie, een leer over Christus, mogelijk te zijn zonder dat het meteen ook over ons gaat.

Op dezelfde manier is er ook geen theologie, een spreken over God, mogelijk zonder dat het ook over ons gaat.

Dat maakt het ook zo onmogelijk om met een enquêteformulier de straat op te gaan en mensen te vragen ‘bestaat God?’

Want het woord ‘God’ is geen beschrijving van iets of iemand die buiten onszelf zomaar kan worden aangewezen.

Kennis van God is relatie-kennis, tot grote frustratie van alle die-hard atheïsten die van de gelovigen maar geen hard bewijs krijgen.

Nee, want wil je enige kennis van God krijgen dan zul je uit je eigen ivoren toren moeten komen en zul je een weg van vertrouwen moeten gaan. Een andere weg is er niet.

Misschien moet je wel eerst iets verliezen, jezelf voor zover jouw ‘ik’ dacht dat je alles alleen kon. Maar er is een wereld te winnen zegt Jezus, een eeuwig leven.

Helemaal tot slot: precies een maand geleden stuurde Reinier Beltman mij een stukje toe. Naar aanleiding daarvan correspondeerden we nog enkele malen heen en weer. Ik sluit af met een citaat van Reinier:

Wat mij betreft horen de etiketten ‘vrijzinnig’ en ‘orthodox’ bij een voorbije tijd. Geloven is steeds minder een beamen van leerstellingen geworden, maar een ontdekken en vervolgens leven van vertrouwen in God – zoals Jezus ons voordeed door God met ‘Abba’ (= Vader) aan te spreken. Het Hebreeuwse woord ‘aman’ betekent ook niet zozeer ‘geloof’ als wel ‘vertrouwen’.

Op dat citaat van Reinier kan ik alleen maar zeggen: ‘amen’

Erik van Halsema

Gebruikte literatuur:

Commentaren van Van Tilborg (Belichting van een bijbelboek); Beasley-Murray (Word Biblical Commentary) en Brown (Anchor Bible)